

**ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ԿՅԱՆՔԻ ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՄԱՆ ՀԱՐՑԱՐԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒՄ ԵՎ
ՀՈԳԵԶԱՓՈՂԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ՝**

ԱՆԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ, ԱՍՏՂԻԿ ՄԵՐՈԲՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ

Հոդվածում ներկայացված է ուսանողների՝ կյանքի դժվարությունների ուսումնասիրության հարցարանի մշակման գործընթացը հոգեչափողական բնութագրերի վերլուծությամբ: Հարցարանը մշակվել է երկու փուլով՝ որակական և քանակական մեթոդների կիրառմամբ: Առաջին փուլի տվյալները հավաքագրվել են բաց հարցերի միջոցով, որին մասնակցել է 360 ուսանող: Տվյալների թեմատիկ վերլուծության հիման վրա ստեղծվել է հարցարանի նախնական տարբերակը: Վերջինիս կիրառմամբ իրականացվել է տվյալներ հավաքագրելու երկրորդ փուլը՝ 318 ուսանողի մասնակցությամբ: Հարցարանի հոգեչափողական բնութագրերի վերլուծությամբ մշակվել է հուսալի և վալիդ գործիք՝ ուսումնառության ընթացքում ուսանողների կյանքի դժվարությունները ուսումնասիրելու համար: Այն կարելի է կիրառել ուսանողների կյանքի դժվարությունների և վերջինիս հետ կապված սոցիալ-հոգեբանական տարբեր փոփոխականների հետազոտություններում:

Բանալի բառեր – կյանքի դժվարություններ, հարցարանի մշակում, կարճ տեքստերի թեմատիկ վերլուծություն, գլխավոր բաղադրիչների կատեգորիկ վերլուծություն, հուսալիություն

Ուսումնառության ժամանակ ուսանողները բախվում են ակադեմիական և ոչ ակադեմիական մի շարք խնդիրների, դժվարությունների, որոնք ազդում են նրանց առաջադիմության, ուսումնական գործընթացում ներգրավման վրա: Անկախ այն հանգամանքից, որ համալսարանում սովորելու տարիները հետաքրքրիչ ու գրավիչ են մասնագիտության մեջ կայանալու, նոր գիտելիքներ ձեռքբերելու, հարաբերությունների շրջանակն ընդլայնելու, կյանքի նոր հեռանկարներ ձևավորելու տեսանկյունից, այնուամենայնիվ այս ժամանակահատվածը մարտահրավերային է անձնային հասունության, նոր հմտությունների, կոմպլեքս-ցիաների յուրացման անհրաժեշտության, սոցիալական հարմարման, նոր պատասխանատվություն ու պարտականություններ ստանձնելու և այլ տեսանկյուններից:

Բուհում սովորելու համար շատ երիտասարդներ ստիպված են լի-

* Հետազոտությունը իրականացվել է ՀՀ ԳԿ-ի 20RF-164 և ՀՀՌՀ (ՌԴ) 20-513-05014 գիտական համատեղ ծրագրի շրջանակներում:

նում փոխել բնակության վայրը, հարմարվել նոր՝ քաղաքային միջավայրին¹, շատերը համատեղում են ուսումնառման աշխատանքի հետ, ներառվում են հասարակական, քաղաքացիական ակտիվության տարբեր ոլորտներում, ուսանք ընտանիք են կազմում: Այս ամենին էլ գումարվում է լարված ուսումնական գործունեությունը (ընթացիկ գնահատումներ, ռոտացիա, քննաշրջանի հետ կապված սթրես, վճարունակության խնդիր)²: Բացի այդ, տեխնոլոգիաների արագ զարգացումն ու ներդրումը կրթական համակարգում, աշխատաշուկայի պահանջների փոփոխությունն ու նոր մասնագիտությունների ի հայտ գալը, որոնք կարելի է յուրացնել ոչ ֆորմալ կրթական հարթակների միջոցով, կյանքի պայմանների արագ ու անկանխատեսելի փոփոխությունը երիտասարդին կանգնեցնում են նոր անորոշությունների³, մասնագիտության հարցում վերանայումների, էկզիստենցիալ որոնումների առջև: Եվ ի վերջո, այս ժամանակահատվածը յուրօրինակ է այն առումով, որ համընկնում է սովորող երիտասարդների տարիքային նոր փուլի՝ ձևավորվող հասունության հետ, որը ինքնության փորձարկումների, անկայունության, եսակենտրոնության, կյանքի տարբեր ոլորտներում հնարավորությունների անցումային տարիք է⁴:

Հաշվի առնելով այս համատեքստը՝ անհրաժեշտություն է առաջանում ուսումնասիրելու ակադեմիական և ոչ ակադեմիական այն դժվարությունները, որոնց ուսանողները բախվում են բուհում ուսումնառության տարիներին: Դա հնարավորություն կընձեռի հասկանալու ուսանողների՝ կրթական գործընթացից օտարման, ուսման նկատմամբ մոտիվացիայի թուլացման պատճառներն ու առաջարկելու ուսանողների հետ աշխատանքի նոր մոտեցումներ, ծրագրեր:

Հողվածում ներկայացված է ուսանողների՝ կյանքի դժվարությունների ուսումնասիրության հարցարանի մշակման գործընթացը՝ հոգեչափողական բնութագրերի վերլուծությամբ: Գոյություն ունեն ուսանողների դժվարությունների և խնդիրների ուսումնասիրման հետազոտական տարբեր մոտեցումներ՝ ինչպես որակական⁵, այնպես էլ քանակական⁶ մեթոդաբանությունների վրա հիմնված: Առաջարկվող հայալե-

¹ Տե՛ս **Boral P., Ghormade Y., Wankhede S., et al.** Issues and challenges faced by university students staying out of their hometown for study. *Journal of interdisciplinary Cycle Research*, 5, 2021, էջ 687-707:

² Տե՛ս **Fook C.Y., Sidhu G., K.** Investigating Learning Challenges faced by Students in Higher Education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 186, 2015, էջ 604-612:

³ Տե՛ս **Uzorka A., Makeri Y. A.** Academic Challenges faced by Students in Higher Education during Covid-19 Pandemic. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 4(7), 2020, էջ 474-476:

⁴ Տե՛ս **Arnett, J. J.** Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties. New York: Oxford University Press, 2004, 270 էջ:

⁵ Տե՛ս **Fook C.Y., Sidhu G., K.,** նշվ. աշխ., էջ 604-612:

⁶ Տե՛ս **Dagdag J. D., Cuizon H. G., Bete A. O.** College Students' Problems and their link to Academic Performance: Bases for needs-driven Student programs. *Journal of Research Policy & Practice of teachers & Teacher Education*, 9 (2), 2019, էջ 54-65:

զու հարցարանը մշակվել է՝ հաշվի առնելով հենց մեր կրթական համատեքստի առանձնահատկությունները՝ որակական և քանակական տվյալների համադրությամբ: Հետազոտական գործընթացն իրականացվել է երկու փուլով:

Տվյալների հավաքագրման առաջին փուլն իրականացվել է 2021թ. մարտ-հունիս ամիսներին, որին մասնակցել է Երևանի տարբեր բուհերում սովորող 360 ուսանող (Mտ=20.4, SDտ=2.568; 63.5%-ը՝ աղջիկ): Նրանց առաջադրվել են բաց հարցեր. «*Երբ Դուք նոր էիք պատրաստվում ընդունվել բուհ, խնդրում ենք ասել, թե ինչն էր Ձեզ ամենադժվարը թվացել ուսման մեջ*», «*Ինչպիսի՞ դժվարությունների իրականում հանդիպեցիք ուսման ընթացքում*»: Յուրաքանչյուր հարցի համար ուսանողները պետք է նշեին երեք դժվարություն:

Բոլոր մասնակիցների պատասխանները ենթարկվել են բովանդակային վերլուծության: Կիրառել ենք Օ. Ռոբինսոնի՝ կարճ տեքստերի թեմատիկ վերլուծության մեթոդաբանությունը⁷: Վեց փորձագետներ միմյանցից անկախ կատարել են պատասխանների թեմատիկ կոդավորումը, այնուհետև դրանք միավորել են ավելի մեծ կատեգորիաներում՝ ինդուկտիվ ճանապարհով: Բոլորի աշխատանքի համադրությամբ կազմվել է 50 պնդումից բաղկացած հարցարան, որոնք նկարագրում են ուսման գործընթացի տարբեր ասպեկտներին, ինչպես նաև կյանքի տարբեր ոլորտներին առնչվող դժվարություններ: Դրանք իմաստային առումով բաշխվել են 7 խմբերում.

- Ակադեմիական դժվարություններ:
- Մոցիալական դժվարություններ:
- Հուզական դժվարություններ:
- Տեղափոխման, բնակության վայրի փոփոխության հետ կապված դժվարություններ:
- Կազմակերպչական դժվարություններ:
- Անձնային Ես-ի հետ կապված դժվարություններ:
- Ուսումից դուրս սթրեսային, արտակարգ իրավիճակներ:

Որակական վերլուծությամբ մշակված հարցարանի հիման վրա իրականացրել ենք հետազոտության երկրորդ փուլը՝ 2022 թ. դեկտեմբեր-ապրիլ ամիսներին: Հավաքագրվել են տվյալներ Երևանի տարբեր բուհերում տարբեր մասնագիտություններով սովորող շուրջ 318 ուսանողից (Mage=21.49, SD=5.26; 80%-ը՝ կին): Ուսանողների 74.8%-ը սովորում է բակալավրի կրթական աստիճանում, 12.6%-ը՝ մագիստրատուրայում, իսկ 9.1%-ը՝ ասպիրանտուրայում: Նրանց 56.6%-ը սովորում է վճարովի համակարգում, շուրջ 40%-ը ուսմանը զուգահեռ աշխատում

⁷ Տե՛ս **Robinson O. C.** Conducting thematic analysis on brief texts: The structured tabular approach. Qualitative Psychology. Advance online publication, 2021 <https://doi.org/10.1037/ qap0000189>

է: Հարկ է նշել նաև, որ հարցված ուսանողների 35.5%-ը փոխել է բնակության վայրն ուսման նպատակով:

Ստացված տվյալները վերլուծվել են SPSS Statistics, Version 23.0 ծրագրով, կիրառվել են հարցարանի հոգեչափողական բնութագրերի՝ կոնստրուկտային վալիդության և հուսալիության ստուգման վիճակագրական մեթոդներ:

Հարցարանի գործոնային կառուցվածքը պարզելու համար, այսինքն՝ թե քանի գործոնի ներգրավմամբ և ինչպես են կյանքի դժվարություններին վերաբերող 50 պնդումները միավորվում, իրականացրել ենք գլխավոր բաղադրիչների կատեգորիկ վերլուծություն (անգլ.՝ Categorical principal component analysis - CATPCA)⁸: Մեթոդի ընտրությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ տվյալների չափման սանդղակը անվանական է:

Գլխավոր բաղադրիչների կատեգորիկ վերլուծությունը կատարել ենք ռանգավորման մեթոդով՝ Վարիմաքս շրջմամբ (անգլ.՝ Varimax rotation) և Կայզերի նորմալացմամբ (անգլ.՝ Kaiser normalization)⁹: Վերլուծության ընթացքում բաղադրիչների քանակը սկզբնապես սահմանել ենք վեցը:

Վերլուծության բաղադրիչների մեջ մտցվել են տեսական խմբերից տարբերվող պնդումներ՝ ըստ գործոնային կշիռների՝ յուրաքանչյուր բաղադրիչում հետևյալ քանակությամբ. 1-ին բաղադրիչում՝ 12 հարց, 2-րդում՝ 10 հարց, 3-րդում՝ 9-ը, 4-րդում՝ 9-ը, 5-րդում՝ 4, 6-րդում՝ 6: Յուրաքանչյուր բաղադրիչի ներքին համաձայնեցվածության՝ α Կրոնբախի ցուցանիշները ներկայացված են աղյուսակ 1-ում:

⁸ Գլխավոր բաղադրիչների կատեգորիկ վերլուծությունը կամ գլխավոր բաղադրիչների ոչ գծային վերլուծությունը (անգլ.՝ NLPKA) առաջարկվում է որպես գլխավոր բաղադրիչների մեթոդի (անգլ.՝ PCA) այլընտրանքային տարբերակ անվանական կամ ռանգային տվյալների հետ գործ ունենալու համար: Այն որոշում է մեծ քանակությամբ պնդումների հիմքում ընկած հիմնական բաղադրիչները առավելագույնի հասցնելով յուրաքանչյուր պնդման փոփոխայնությունը: CATPCA-ն քանակականացնում է կատեգորիկ փոփոխականները՝ կրճատելով տվյալների չափականությունը (անգլ.՝ dimensionality) չափումների կամ բաղադրիչների նախասահմանված քանակության հիման վրա, տե՛ս **Linting, M., Meulman, J. J., Groenen, P. J. F., & Van der Kooij, A. J.** Nonlinear principal components analysis: Introduction and application. *Psychological Methods*, 12, 2007, էջ 336-358, մեթոդը մտնում է օպտիմալ սանդղակավորման (անգլ.՝ optimal scaling) վիճակագրական տեխնիկաների մեծ դասի մեջ, որոնք թույլ են տալիս քանակականացնել կատեգորիկ փոփոխականները սահմանված չափողականությամբ: Դրա համար էլ հնարավոր է դառնում փոփոխականների միջև ոչ գծային մոդելավորումը, տե՛ս **Meulman, J., van Der Kooij, A., & HeiserKaplan, W.** Principal components analysis with nonlinear optimal scaling transformations for ordinal and nominal data. In: Kaplan, D. (Ed.), *The SAGE handbook of quantitative methodology for the social sciences*. Washington, DC: SAGE Publications, 2004:

⁹ Տե՛ս **Mori Y., Kuroda M., Makino N.** Nonlinear Principal Component Analysis and its Applications. *Springer Nature*, 2016, 85 p. DOI 10.1007/978-981-10-0159-8

Աղյուսակ 1

Բաղադրիչների ներքին համաձայնեցվածության ցուցանիշները

Բաղադրիչ	α Կրոնբախ	Բաղադրիչ	α Կրոնբախ
1	0.835	4	0.744
2	0.790	5	0.597
3	0.776	6	0.603

Ընդհանուր առմամբ ներքին համաձայնեցվածության ցուցանիշները բավարար են, որոշ բաղադրիչների համար (1-ից 4-ը)՝ բարձր¹⁰: Այնուամենայնիվ մենք շարունակել ենք բաղադրիչների գործոնային կառուցվածքի շտկումը քանակական և որակական տեսանկյուններից՝ հաշվի առնելով պնդումների գործոնային կշիռներն ու իմաստային առանձնահատկությունները: Արդյունքում ամբողջ մոդելից դուրս են թողնվել ութ պնդումներ:

Մնացած 42 պնդումներով նորից կատարել ենք գլխավոր բաղադրիչների կատեգորիկ վերլուծություն նույն ընթացակարգով՝ այս անգամ բաղադրիչների քանակը սահմանելով հինգ (հաշվի է առնվել այն հանգամանքը, որ նախորդ մոդելի 4-րդ և 5-րդ բաղադրիչներում մյուսների համեմատ ավելի քիչ հարցեր են ներառվել, բացի այդ՝ ամբողջ մոդելի պնդումների քանակի 16%-ը կրճատվել է) :

Վերլուծության արդյունքում հինգ բաղադրիչների համար ստացել ենք գործոնային հետևյալ կառուցվածքը (աղյուսակ 2-ում ներկայացված են ամեն բաղադրիչում ներառված պնդումներն իրենց գործոնային կշիռներով):

Աղյուսակ 2

Բաղադրիչներում ներառված պնդումները իրենց գործոնային կշիռներով

Պնդումներ	1	2	3	4	5
Հուզական հավասարակշռության պահպանման դժվարություններ	0.648				
Բացասական հույզերի արտահայտվածություն, սթրեսային ապրումներ	0.602				
Առաջադիմության, քննությունների հետ կապված տագնապ: Համալսարանից դուրս մնալու կամ քննությունները չհանձնելու վախ	0.574				

¹⁰ Կրոնբախի α գործակցի արդյունքների ընդունելի մակարդակի մասին եզրակացությունները կատարվել են ըստ **Taber K. S.** The Use of Cronbach's Alpha when Developing and Reporting Research Instruments in Science Education. Research in Science Education, 2018, 48 (6), էջ 1273-1296:

Անվտանգություն սեփական ուժերի նկատմամբ, ցածր ինքնագնահատական	0.550				
Ուսումնական ավարտելուց հետո լավ աշխատանք չգտնելու վախ, հեռանկարների բացակայություն, ցածր պահանջարկ	0.517				
Էկզիստենցիալ կոնֆլիկտներ (հիասթափություն մասնագիտությունից, անիմաստություն, զգացողություն, որ կյանքը կողքովդ է անցնում)	0.501				
Ուսման կամ մասնագիտության նկատմամբ մոտիվացիայի թուլացում կամ անկում	0.479				
Գերհոգնածություն, հյուծվածություն	0.478				
Ճանաչողական դժվարություններ; որոշ առարկաների յուրացման, ուսումնական նյութը հասկանալու հետ կապված դժվարություններ	0.474				
Քնի խանգարումներ, քնի պակաս	0.464				
Ուսումնական ծանրաբեռնվածություն (մեծ քանակությամբ դասեր, քննություններ, ուսումնական նյութի մեծ ծավալ)	0.438				
Ժամանակի կառավարման հետ կապված խնդիրներ (դեդլայններ, անելիքների անընդհատ հետաձգում, բազմազբադություն, պլանավորում)	0.398				
Ուսուցման նոր ձևաչափին հարմարում, օրինակ՝ դպրոցականից անցում բուհական համակարգ, բակալավրիատից անցում մագիստրատուրա և այլն	0.267				
Ուսանողների գիտելիքների մակարդակի, որակավորումների նկատմամբ խիստ պահանջներ	0.260				

Ոչ արդիական մասնագիտական գիտելիք		0.668			
Ոչ կոմպետենտ դասախոսներ, վատ դասավանդում		0.633			
Մասնագիտության մասին սեփական պատկերացումների և բուհի պահանջների անհամապատասխանություն		0.598			
Ուսումնական գործընթացի վատ կազմակերպում (անհարմար դասացուցակներ, տարբեր մասնաշենքերում դասեր, տեղեկատվության պակաս և այլն)		0.567			
Ուսումնական նյութերի անհասանելիություն, տեխնիկական խնդիրների, սարքավորումների պակաս, լսարանային վատ պայմաններ		0.554			
Գնահատման չափանիշների անորոշություն, ոչ հստակություն, անարդար գնահատում		0.519			
Բարձր մրցունակությամբ ուսանողական միջավայր		- 0.482			
Դասախոսների կամ գիտական ղեկավարի հետ կոնֆլիկտներ		0.403			
Դասախոսների բացակայություն, դասերի չհիմնավորված չեղարկում		0.333			
Պատերազմական իրավիճակ			0.580		
Մտերիմ մարդկանց հիվանդություններ, առողջական վիճակի մասին մտահոգություններ			0.543		
Մտերիմ մարդկանց կորուստ			0.537		
Անառողջ ապրելակերպ, ֆիզիկական ակտիվության պակաս, սխալ սննդակարգ			0.465		

Աշխատանքի/ընտանեկան հոգսերի և ուսման համատեղման հետ կապված դժվարություններ			0.464		
Համավարակ, կարանտին և դրա հետ կապված կյանքի փոփոխություններ (բացի ուսումնականից)			0.420		
Հիվանդություններ, սեփական առողջության հետ կապված մտահոգություններ, այդ թվում՝ հոգեկան առողջության			0.414		
Ընտանիքից, մտերմներից բաժանվելը, տան կարոտը			0.319		
Համակուրսեցիների հետ համագործակցելու դժվարություններ խմբային և նախագծային առաջադրանքների ժամանակ				0.595	
Միայնություն և ընկերներ գտնելու դժվարություններ				0.588	
Համակուրսեցիների և/կամ նույն բնակարանը (հանրակացարանը) կիսող հարևանների հետ լարված հարաբերություններ և կոնֆլիկտներ				0.566	
Ուսանողական անառողջ միջավայր (մերժված լինել, բուլինգ, ծաղրուծանակ)				0.509	
Ընկերների և/կամ գուզընկերոջ/գուզընկերուհու հետ շփման դժվարություններ				0.496	
Հեռավար կրթության հետ կապված դժվարություններ					0.552
Հեռավար կրթությամբ պայմանավորված՝ անմիջական շփման պակաս					0.551
Հետազոտական աշխատանքների կատարման դժվարություններ (հետազոտական բնույթի առաջադրանքներ,					0.518

կուրսային, ավարտական աշխատանքներ, թեզեր)					
Ավարտական աշխատանքների (կուրսային աշխատանք, մագիստրոսական թեզ, ատենախոսություն) պաշտպանության դժվարություններ					0.474
Հայալեզու մասնագիտական գրականության պակաս, օտար լեզվով սովորելու դժվարություններ					0.461
Առցանց կրթական հարթակների յուրացման դժվարություններ դասախոսների և ուսուցիչների կողմից					0.407

Ինչպես կարելի է տեսնել, միակ պնդումը, որի գործակիցը ունի բացասական նշան, երկրորդ բաղադրիչի՝ «Բարձր մրցունակությամբ ուսանողական միջավայր» կետն է, ինչը նշանակում է, որ այն բաղադրիչի հետ ունի հակադարձ փոխկապվածություն: Ստացվում է, որ բարձր մրցունակությամբ ուսանողական միջավայրը դրական նշանակություն ունի ուսանողների ուսումնառության համար:

Հաշվի առնելով հանգամանքը, որ առաջին բաղադրիչի մեջ միավորվել են 14 պնդում՝ ի տարբերություն մյուսների, այն բաժանել ենք երկու ենթաբաղադրիչի: Գլխավոր բաղադրիչների կատեգորիկ վերլուծությամբ առաջին ենթաբաղադրիչի մեջ տեղ են գտել հետևյալ պնդումները.

1. Ուսման կամ մասնագիտության նկատմամբ մոտիվացիայի թուլացում կամ անկում (0.697):

2. Էկզիստենցիալ կոնֆլիկտներ (հիասթափություն մասնագիտությունից, անիմաստություն, զգացողություն, որ կյանքը կողքովդ է անցնում) (0.691):

3. Հուզական հավասարակշռության պահպանման դժվարություններ (0.630):

4. Ուսումն ավարտելուց հետո լավ աշխատանք չգտնելու վախ, հեռանկարների բացակայություն, ցածր պահանջարկ ունեցող մասնագիտություն (0.620):

5. Անվստահություն սեփական ուժերի նկատմամբ, ցածր ինքնագնահատական (0.612):

6. Բացասական հույզերի արտահայտվածություն, սթրեսային ապրումներ (0.581):

7. Առաջադիմության, քննությունների հետ կապված տագնապ: Համալսարանից դուրս մնալու կամ քննությունները չհանձնելու վախ (0.504):

8. Քնի խանգարումներ, քնի պակաս (0.485):

Երկրորդ բաղադրիչի մեջ էլ առնվել են հետևյալ պնդումները.

1. Ուսումնական ծանրաբեռնվածություն (մեծ քանակությամբ դասեր, քննություններ, ուսումնական նյութի մեծ ծավալ) (0.673):

2. Ուսանողների գիտելիքների մակարդակի, որակավորումների նկատմամբ խիստ պահանջներ (0.601):

3. Գերհոգնածություն, հյուծվածություն (0.531):

4. Ժամանակի կառավարման հետ կապված խնդիրներ (դեղլայներ, անելիքների անընդհատ հետաձգում, բազմազբադություն, պլանավորում) (0.474):

5. Ուսուցման նոր ձևաչափին հարմարում. օրինակ՝ դպրոցականից անցում բուհական համակարգ, բակալավրիատից անցում մագիստրատուրա և այլն (0.420):

6. Ճանաչողական դժվարություններ; որոշ առարկաների յուրացման, ուսումնական նյութը հասկանալու հետ կապված դժվարություններ (0.406):

Կատարված վերլուծությունը թույլ է տալիս հաստատել ուսանողների կյանքի դժվարությունների ուսումնասիրման հարցարանի՝ վեց բաղադրիչներից բաղկացած գործոնային կառուցվածքը: Փորձագիտական տեսակետների համադրությամբ առաջարկում ենք բաղադրիչների հետևյալ անվանումները, որոնք արտացոլում են դժվարությունների դրսևորման հիմնական ոլորտները.

1. Բացասական ապրումներ և հույզեր:

2. Կրթական սթրես:

3. Ոչ արդիականացված կրթական միջավայր:

4. Սթրեսային իրականություն:

5. Միջանձնային հաղորդակցության դժվարություններ:

6. Ընդհանրական կոմպետենցիաների պակաս:

Առաջին խմբի մեջ մի կողմից միավորվել են հուզական հավասարակշռության, ինքնակարգավորման պահպանման դժվարությունները, ինչպիսիք են, օրինակ՝ քննությունների, առաջադիմության հետ կապված տագնապը, սթրեսային ապրումները, ինչպես նաև էկզիստենցիալ խնդիրներ՝ պայմանավորված մասնագիտության հանդեպ հիասթափությամբ, անհիմաստության զգացմամբ, մոտիվացիայի թուլացմամբ և այլն, մյուս կողմից՝ այն բոլոր դժվարությունները, որոնք հանգեցնում են կրթական սթրեսի (ուսումնական ծանրաբեռնվածություն, ժամանակի կառավարման խնդիրներ, գերհոգնածություն և այլն): Փաստորեն, այս խմբի դժվարությունները մարտահրավերային են ուսանողների հոգեկան առողջության պահպանման առումով: «Ոչ արդիականացված կրթական միջավայր» խմբում միավորվել են այն դժվարությունները, որոնք առնչվում են կրթական միջավայրի տարբեր կողմերին. ուսումնական գործընթացի վատ կազմակերպում, ոչ արդիական մասնագիտական գիտելիք, ուսումնական նյութերի վատ հա-

սանելիություն և այլն: «Մթրեսային իրականություն» խմբում ամրագրված դժվարությունները կապված են կյանքի ավելի լայն համատեքստի հետ, որոնք ազդեցություն ունեն և՛ ուսումնական գործունեության, և՛ կյանքի այլ ոլորտների վրա, ինչպես օրինակ՝ պատերազմ, համավարակ, մտերիմ մարդկանց հիվանդություններ, կորուստ և այլն:

Առանձին խումբ են շփման, հաղորդակցության դժվարությունները համակուրսեցիների, ընկերների հետ, որոնց բախվում են ուսանողները սովորելու տարիներին: Այս խմբի մեջ են մտնում նաև միայնության դժվարությունները, ընտանիքից, մտերիմներից բաժանվելը, կարոտը: Իսկ վերջին խմբում միավորվել են այն դժվարությունները, որոնց ուսանողները բախվում են սովորելու ընթացքում բավարար կոմպետենցիաներ, հմտություններ չունենալու պատճառով, բայց որոնց զարգացմանը պետք է նպաստի կրթական միջավայրը (հետազոտական աշխատանքների կատարման դժվարություններ, օտար լեզվով սովորելու դժվարություններ և այլն):

Հարկ է նշել՝ բոլոր բաղադրիչների ներքին համաձայնեցվածության՝ α Կրոնբախի ցուցանիշները բավարար են:

Աղյուսակ 3

Բաղադրիչների ներքին համաձայնեցվածության ցուցանիշները

Բաղադրիչ	α Կրոնբախ
Բացասական ապրումներ և հույզեր	0.777
Կրթական սթրես	0.635
Ոչ արդիականացված կրթական միջավայր	0.783
Մթրեսային իրականություն	0.730
Միջանձնային հաղորդակցության դժվարություններ	0.683
Ընդհանրական կոմպետենցիաների պակաս	0.668

Այսպիսով, հարցարանի հոգեչափողական բնութագրերի վերլուծության արդյունքները թույլ են տալիս այն առաջարկել որպես հուսալի և վաղի գործիք ուսումնառության ընթացքում ուսանողների կյանքի դժվարությունները ուսումնասիրելու համար: Այս հետազոտական գործիքը կարելի է կիրառել ուսանողների կյանքի դժվարությունների և վերջինիս հետ կապված սոցիալ-հոգեբանական տարբեր փոփոխականների հետազոտություններում:

АНИ ГРИГОРЯН, АСТХИК СЕРОБЯН, НАРИНЕ ХАЧАТРЯН – Разработка и психометрический анализ опросника жизненных трудностей студентов. – В статье представлен процесс разработки и психометрического анализа опросника жизненных трудностей студентов. Опросник разрабатывался в два этапа с использованием качественных и количественных методов. Сбор данных первого этапа осуществлялся с помощью открытых вопросов, в котором приняли участие 360 студентов. Данные были проанализированы методом тема-

тического анализа коротких текстов, и была создана первоначальная версия опросника. С помощью последнего был проведен второй этап сбора данных с участием 318 студентов. В результате психометрического анализа был создан надёжный и валидный инструмент для изучения жизненных трудностей студентов, который можно использовать в исследованиях, направленных на изучение жизненных трудностей студентов и связанных с ними социально-психологических переменных.

Ключевые слова: *трудные жизненные ситуации, разработка опросника, категориальный анализ основных компонентов, тематический анализ кратких текстов, надёжность*

ANI GRIGORYAN, ASTGHIK SEROBYAN, NARINE KHACHATRYAN –
Development and Psychometric Analysis of the Questionnaire on Students' Life Difficulties. – The article presents the process of development and psychometric analysis of the questionnaire on Students' life difficulties. The questionnaire was developed in two stages using qualitative and quantitative methods. The data collection of the first stage was carried out using open-ended questions based on a sample of 360 students. The data were analyzed through the method of thematic analysis on brief texts, and the initial version of the questionnaire was developed. The second stage of data collection was based on a sample of 318 students. As a result of psychometric analysis, a reliable and valid tool for studying students' life difficulties was developed. It can be used in research aimed at studying students' life difficulties and the socio-psychological variables associated with them.

Key words: *Life difficulties, questionnaire development, categorical principal component analysis, thematic analysis on brief texts, reliability*